

Ósz Sándor Előd – Tóth Levente

Kolozsvár

Ami a kötetből kimaradt

A Küküllői Református Egyházmegye
parciális zsinatainak három határozata a 17. századból

Kétezernyolcban Buzogány Dezsővel együtt rendeztük sajtó alá a küküllői egyházmegye parciális zsinatainak jegyzőkönyveit.¹ A közölt forrásokot három kötet tartalmazta: az első az 1638–1672-es időszak, a második az 1676–1712-es periódus jegyzőkönyveit, a harmadik az 1713–1720 közöttieket.

A második kötet² egyaránt tartalmaz parciális zsinati, illetve vizitációs jegyzőkönyveket, Vajdaszentiványi János esperes pedig több generális zsinati végzést, fejedelmi oklevelet másolt be a protokollumba, és néhány személyes feljegyzése, többek között rövid önéletrajza is olvasható benne. A vizitációs jegyzőkönyveket egyházközségenként csoportosítva közöltük *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközösségeinek történeti katasztere* négy kötetében, a többi szöveget pedig a parciális zsinatokat tartalmazó kiadványban. A kiadás során feltűnt, hogy a protokollumot többször is javították és kiegészítették az évszázadok folyamán, de nem mindig a legszakyszerűbben. A kiszakadt lapokat nem az eredeti sorrendben ragasztották vissza, az előzéklapon található bejegyzések egy részét leragasztották, sőt lapokat is ragasztottak össze benne. Akkor nem volt lehetőség a restaurálásra, így eleve abban a tudatban rendeztük a kiadványokat sajtó alá, hogy kiegészítésükre előbb-utóbb sor kerül.

2013–2014-ben a Nemzeti Kulturális Alap közgyűteményi szakkollégiuma támogatásával lehetőség nyílt a kötet restaurálására. Az állagvédelmi beavatkozásnak számos tudományos hozadéka is volt. A kötet táblájából Méliusz Juhász Péter *Magyar prédikációk* (Debrecen 1563; RMNY 194) című prédikációs kötetének lapjai kerültek elő, a ráragasztott papírdaraboktól megszabadított előzéklapon pedig láthatóvá vált a küküllői egyházmegye gyülekezeteinek legkorábbi, 1676-ban készült jegyzéke. Az összeragasztott oldalak szétválasztásával pedig két parciális zsinat jegyzőkönyvének újabb részei váltak olvashatóvá. Három fegyelmi határozatról van szó, és mindegyik esetben lelkész a vádlott.

¹ Buzogány Dezső – Ósz Sándor Előd – Tóth Levente: *A Küküllői Református Egyházmegye Parciális Zsinatainak végzései*. I. 1638–1720. Erdélyi Református Egyháztörténeti Adatok 6/1. Kolozsvár 2008. (A továbbiakban: KükParc I.)

² A Küküllői Református Egyházmegye levéltára az Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltárban. Vegyes protokollum 1676–1712, jelzete I/2.

1680. július 3-án, a gyulafehérvári generális zsinat idején kellett összehívni a kükküllői traktus parciálisát, ugyanis az derült ki Györkei György³ felszentelés előtt álló ifjúról, hogy korábbi jegyességének felbontása nélkül kötött házasságot. A generális zsinat kérte Dálnoki Veres Bálint vámosgálfalvi lelkész megbüntetését, amiért úgy eskette össze őket, hogy nemcsak tudomása volt az előző jegyességről, hanem ő maga kérte meg a leányt korábbi mesterének.

1684. február 17-én a Sövényfalván tartott parciális zsinat Bodoki Sándor dányáni és Márkusfalvi Bálint gógáni lelkészek ügyében döntött. Mindkettőt paráznasággal vádolták, de egyértelmű bizonyítékok hiányában a bírák csupán a gyanús körülményekre (*suspecta circumstantia*) alapozhattak. A lelkészeket felfüggesztették állásukból a következő generális zsinatig. Hamarabb is felszabadulhattak, amennyiben tisztázták magukat a vádak alól. Márkusfalvi Bálintot arra is kötelezték, hogy váljon el feleségétől.

Sajnos nem ismerjük a generális zsinat vonatkozó jegyzőkönyveit, így Bodoki Sándor és Márkusfalvi Bálint ügyének kimenetelét sem tudjuk. Valószínűleg felmentették őket, ugyanis később is az egyházmegyében szolgáltak. Bodoki Sándor 1688–1692 között Kerelószentpálon volt lelkész, Márkusfalvi Bálint pedig Küküllőalmáson (1689) és Nagymedvésen (1692–1695).⁴

A továbbiakban magyarázatot keresünk az oldalak leragasztására is. Feltételezéseinket az érintettek életpályájára és családi kapcsolataira alapozzuk, ám nem tekintjük kizárólagosnak. Dálnoki Veres Bálintot 1685-ben a kükküllői egyházmegye jegyzőjévé választották,⁵ így hozzá került a protokollum. Feltételezhető, hogy megpróbálta eltüntetni a számára kényelmetlen határozatot, ezért folyamodhatott ilyen megoldáshoz.

A másik két oldal összeragasztása előtt a Bodoki Sándorra vonatkozó határozat kivonatát átmásolták az előző oldalra, a Márkusfalvi Bálintot elmarasztaló ítéletet pedig nem. Így joggal feltételezhetjük, hogy az eljáró az utóbbi határozatot akarta eltüntetni, Bodoki perének leragasztását tehát ebben az összefüggésben járulékos veszteségnek tekinthetjük. Márkusfalvi felesége, Szentiványi Zsófia nagy valószínűséggel Szentiványi János esperes (1665–1684, 1685–1685) rokona volt, talán a lánya. Szentiványi esperes gyakran írt a kötetbe, ő kivonatolta a Bodoki Sándorra vonatkozó – később leragasztott – határozatot is,⁶ és valószínűleg a vele családi kapcsolatban álló Márkusfalvi Bálintot kívánta menteni, amikor összeragasztotta a lapokat. Szentiványi Zsófia nem vált el férjétől,

³ Györkei György 1676-ban írta alá a Gyulafehérvárra menekült Sárospataki Kollégium törvényeit. A beiratkozási anyakönyv későbbi bejegyzéseiből tudjuk, hogy Vámosgálfalván volt mester, majd Mihályfalván lelkész. Ld. Hörcsik Richárd: *A Sárospataki Református Kollégium diákjai 1617–1777*. Sárospatak 1998, 120. A kükküllői egyházmegye irataiban máshol nem fordul elő, keresztnévét csak a beiratkozási anyakönyvből ismerjük.

⁴ Buzogány Dezső – Kovács Mária Márta – Ősz Sándor Előd – Tóth Levente: *A történelmi Küküllői Református Egyházmegye egyházközösségeinek történeti katasztere*. Fontes Rerum Ecclesiasticarum in Transylvania I. Kolozsvár 2009–2012, III. 526, IV. 588–589. (A továbbiakban KükTK)

⁵ KükParc I. 145.

⁶ KükParc I. 144.

ugyanis 1689-ben a küküllőalmási vizitáció jegyzőkönyve még Márkusfalvi Bálint feleségéként említi.⁷

A határozatok szövege a 2008-ban megjelent kötet adatait egészíti ki. Buzogány Dezső mesterünket e szövegek közlésével köszöntjük hatvanadik születésnapján.

[86/a.] Deliberatum Semipartialis Küküllővári[ensis] representativae[!] sub S[acros]sancta Synodo Fejérv[árin]i celebratae anno 1680. die 3. Julii: Mivel Dálnoki Bálint uram mostani gálf[alvi] praedicator nyilván tudván, mivelhogy maga volt is az kérő, Györkei uramnak, az sanczali[!] candidatusnak tekintetes nagyságos Kapi Gyergyné asszonyom őnagysága leányasszonyával Csókási Annával házasságbeli szoros kötelességétt, mégis öszveesküttette az gálf[alvi] malommester leányával. Azelőtt is tentált eőkegyelme efféle dolgott, mellyért is (akkor is suspendáltatott bizonyos üdeig) az Generalis is impetrálta, hogy büntetetlen ne hadjuk. Azért tetszett a Szent Partialisnak, hogy Canon szerint compareáltassék[?].

[114/a.] Partialis Synodus [celebrata] Sövényfalvini anno 1684. dje 17. Februarii in ministerio Stephani Úylaki et rectoratu Johannis Vásárhelyi.

Deliberatum de et super causa [n]o[n] [?] reverendi Alexandri Bodokj pastoris [ecclesiae] reformatae [D]ánjaniensis: [Szo]kták ugyan monda[ni, hogy] kurvának [ninc]sen [h]iteles szava, m[í]ndazon[által] a [...]nak is maga [...] [bizon]ságtétel[...] [mon]dhatni, [...] Dávid mond ama amál[ekit]ának, 2 Sám 1,16: A te véred legyen a te fejedem, mert a tennen nyelved vallása bizonságot téssen ellened. Azért e[...] szolgáló is önnön magáról és uráról cum o[m]nibus circumstantiis inhabilibus kénszerítés nélkül mo[nd]ott, a papné is az uráról és szolgálójáról in foro [...] conscientiae igaznak lenni semmi nem proh[ib]eál, aminéműek az ilyenek: Engemet [ne]m szeret, asszonyom félt uramt[ól] [...], uram [...]n ko[...] mikor asszonyom a leányához járt. [...] kétszer hozzám kapott ur[am ...] a marh[áknak] en[ni] a[dn]i hogy mentünk, [mondotta] asszony[...]p talán rozsdás az enyém, jobb [...] leány[é?]. Én vöttem, úgy az uram [...]k táncot, ezt négyen is vallották. [...] az uram mikor rajtam vagyom a szó sza [...]attam a papot, s íme annya sz[...] volna olyan feje, mint az uram [...]ma [...] köldököm, mint az ő fona.

Uram [engemet] egy éjel háromszor is kiküld, hogy enni adgyak a marhák-nak, utánnam jó, erőszakot teszen rajtam etc. Bon[...] ti szomorkodtok [de] mi urammal itthon ven[déges]kedünk és szerelmeskedünk etc. Ha asszonyom m[...] csak hat mérföldig se menne ur[am] le[...] tudom mi módon maradgy[...], [hogy] [...]e az én ur[am].

II. Barkó Mihályné látta, ho[gy] a pap a leánynak a két vállát megfogta. [...] látta, hogy a pap a [melyit] megfogta a [...]atta.

⁷ KükTK III. 83.

III. Láta a papné, hogy a [...]ját megölelte, csókolta meg[...] és mind a ketőnek ruha n[...] szemekre hánta. K[...] ha talált volna), hogy őkö[...].

Minekokárt tetszett m[inékünk ...] szerint proscribálta[ssék] [...] rekesztessék [114/b.] mindaddig valamíg az külső forum[on] a szolgálója [nyelves?]kedése alól magát fel [nem] szabadíttya, vagy magát nem expurgállya.

Deliberatum [de] et super causa o.[?] reverendi Valentini Márkusfalvi pastoris pro tunc ecclesiae Gógányianae: Jóllhet szemmel látott bizonyságink nincsenek paráználkodása felől, de vadnak olyan környüálló dolgok, mellyek nyilvánvaló paráznának mutattyák Márkusfalvi Bálintot. Tudniüllik illyenek: I. Radnóthi Vinsze Mihályné kezének szorongatása, mézespogácsa adása. II. Czávási Orbán Istvánné kezének szorongat[ása], lábainak ny[omkod]ása a lakodalmas asztalná[.]. III. Kundi szásznéval való fajtalan beszéde, úgy István deáknéval, úgy Gyirkó Jánosnéval Medgyesen, kine[...] is éjel háromszor is (három ízben is) a lába között [...] a pap keze. IV. Kovács Ersók eszelős leán[nyal való] ocsmány társalkodása, kinek szavát azért [hisszük?] igaznak lenni, mert véle való fertelmeskedésének minden circumstantiait is szemérem nélkül kibeszéllette. Tudniüllik, hogy Bota Péter házánál kétszer, a pap házában pedig egyszer paráználkodott véle. Ezt a Bota Péternek a szőlejéből a házához érkezése világosíttya és Volkánj Gergelyné házához vivése a [tál?]nak, mellyet neki a pap adott. Az is mire[?] való, hogy kezét fogta, s kérdetta hol lakol most, hol hálsz? V. [...] Istvánné Szabó Ma[...]nak azt mondta: Add hozzám magadot, nem bánod meg. Ezt is kétszer cselekedte részeg és józan korában. Azért ha facto et opere elmúlt is paráználkodása, de ígyét [...]jében vitte. Minekokáért a 8[1]. canon szerint, [mint] parázna proscribáltassék, excommunicáltassék, [szent] társaságunkból relegáltassék, és felesége Sz[entiváni] Sophia tőlle a modo divortióltassék.

* * *

A Küküllői Református Egyházmegeye 17. századi forrásai páratlan részletességgel tárják elének az egyházi élet szereplőinek hétköznapjait, emberi mivoltukat. Dálnoki Veres Bálint és Márkusfalvi Bálint fegyelmi ügye nem múlt el nyomtalanul, legalábbis a jegyzőkönyv szerkezetét, tartalmát illetően. A személyi kapcsolatok feltárása és megismerése magyarázattal szolgálhat a lapok leragasztására, a kínos zsinati határozatok eltüntetésére.

Kulcsszavak: küküllői egyházmegeye, parciális zsinatok, fegyelmezés, forrásfeltárás.

The 17th century sources of the Reformed Diocese of Küküllő describe with unparalleled details the everyday life and humanly character of participants of church life. The disciplinary cases of Bálint Veres Dálnoki and Bálint Márkusfalvi did not disappear without a trace, they were preserved in the records of this period. A research into the personal relations of the persons involved explains why pages were glued and embarrassing resolutions were covered up.

Keywords: Reformed Diocese of Küküllő, local synods, church discipline, source edition.